
Také v oblasti pojetí žáka a jeho sebepojetí přináší publikace množství nových inspirací (například souvislosti s tvorbou základů pro sebezpřesah u žáků, jemuž může počáteční výuka pomáhat nebo mu nevědomě stavět bariéry).

Čtenář tedy dostává do rukou jedinečnou publikaci, z níž může čerpat teoretické zázemí pro nové přístupy k pojetí žáka i pojetí procesu výuky v nové kultuře pedagogiky obratu.

Hana Lukášová

PÍŠOVÁ, M., DUSCHINSKÁ, K. a kol. *Mentoring v učitelství*. Praha: Vydavatelství Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2011

Publikace kolektivu sedmi autorek pod vedením M. Píšové a K. Duschinské je věnována mentoringu ve vzdělávání učitelů. Autorky reagují na aktuální trendy a potřeby pedagogické teorie a praxe i vzdělávací politiky, neboť do českého prostředí uvádí přístup, který je ve vyspělých zemích považován za osvědčený nástroj přípravného a dalšího vzdělávání učitelů. Publikace svým načasováním zapadá do současného pedagogického (a koneckonců i transoborového) diskursu. Je určena pro všechny, kteří se chtějí dozvědět o přínosech a úskalích mentoringu, o teoriích stojících v pozadí, a především o praktické aplikaci mentoringu v našich podmínkách.

Cílem publikace, jak v úvodu knihy autorky uvádějí, je *„konceptní uchopení mentoringu a jeho role z hlediska současného stavu poznání učitelské profese a procesu profesního rozvoje, pojmenování podmínek a procesů, za kterých může mentoring plnit svoji edukativní roli a stát se skutečně přírůstovým faktorem pro*

učitele jako jedince i pro profesi, která své kolektivní vědění umí využít pro svůj další rozvoj“ (s. 5). Vzhledem k obsahu a rozsahu publikace se na první pohled může zdát stanovený cíl poněkud okázalý (neskromný?), po prostudování publikace musí čtenář uznale konstatovat, že cíle publikace byly beze zbytku naplněny.

V úvodu publikace je mentoring stručně vymezen jako efektivní systém uvádění začínajících učitelů do praxe, a to na pozadí historických souvislostí. Informačně hodnotná je zejména podkapitola nazvaná „Mentoring v kariérním řádu pedagogických pracovníků na Slovensku“, ve které je uveden výčet dokumentů a legislativních norem, na základě kterých došlo k vypracování stávající koncepce profesního rozvoje učitelů v kariérním řádu na Slovensku. Autorky na několika místech jemně naznačují slabá místa procesu implementace mentoringu, spočívající např. v ne zcela komplementárním legislativním rámci. Uvedené informace můžeme chápat jednak jako námět k zamyšlení

se nad zmíněnou problematikou v kontextu českého vzdělávacího systému a (neexistující) vzdělávací politiky a jednak jako motivaci čtenářů ke studiu navazujících kapitol.

Pojetí učitelství a jeho proměny, ke kterým v posledních desetiletích došlo, jsou předmětem druhé kapitoly knihy. Autorky upozorňují na paradigmatickou pluralitu pedeutologie a na možná úskalí jednotlivých pedeutologických koncepcí, která dokládají četnými literárními odkazy a výsledky empirických výzkumů. Oproti v současné době častým výzkumům věnovaným např. subjektivnímu vnímání profesní zdatnosti, učitelovu myšlení aj. autorky poukazují na nutnost podrobit pedagogickému výzkumu i oblasti týkající se znalostí, jednání, využívání výukových strategií apod. Za zmínku také stojí popis modelů profesního rozvoje učitelů a procesů profesního učení. Kapitola je uzavřena výčtem možných přístupů k podpoře procesů profesního rozvoje učitelů. Koncepty představené v této kapitole jsou přínosné nejen pro čtenáře zabývající se výlučně pedagogikou, neboť sumarizace informací je natolik precizní, že by mohla být inspirativním materiálem i pro jiné profese.

Mentoring jako podpora profesního rozvoje učitele je ústředním bodem kapitoly třetí. Osobně tuto kapitolu považuji za stěžejní část celé publikace. Autorky zde poukazují na terminologická úskalí plynoucí z nejasného pojmového aparátu (mentoring vs. koučování vs. supervize) a následně čtenáře seznamují

s modely mentoringu a souvisejícími možnostmi profesní podpory učitelů. Uvedené pasáže v nejednom čtenáři patrně vyvolají otázku, nakolik reálná je přenositelnost některých z modelů mentoringu do praxe. Autorky tuto otázku zřejmě antcipovaly a v následující podkapitole analyzují možnosti institucionální, osobnostní i profesní podpory a zdůrazňují potřebu jejich vzájemné propojenosti, od čehož se úspěšnost mentoringu odvíjí. Rozborem mentorského vztahu a kompetencí k mentoringu uzavírají teoretickou část publikace, která tvoří hutnou informační základnu pro část následující, zabývající se výzkumem a praktickou aplikací mentoringu u nás.

Čtvrtá kapitola nazvaná k „K výzkumu mentoringu“, která svým rozsahem zabírá téměř polovinu publikace, tvoří svébytnou entitu, která – jak zkušenější čtenář zřejmě očekává – ne zcela pokrývá do široka rozkročené teoretické pole představené v předchozích kapitolách práce. Jinými slovy, pouze některé z teoretických konceptů popsanych v první polovině knihy byly podkladem pro realizaci výzkumu, jehož metodologie a výsledky jsou v recenzované publikaci představeny. Autorky nejprve seznamují s výsledkem přehledové studie mapující mentoring v kontextu učitelství v zahraničí a u nás. Z výsledků vyplývá nárůst počtu výzkumných článků věnovaných tématu mentoringu v kontextu učitelství v posledních dvaceti letech. V případě studií věnovaných mentoringu v ČR byly do přehledové studie zahrnuty

---

také další související odborné publikace, například příručky pro vedení studentů na pedagogických praxích.

Samotný výzkum je rozdělen do tří částí. V první části se autorky zaměřily na roli mentoringu v přípravném vzdělávání učitelů. Cílem bylo pomoci postupu zakotvené teorie popsat a analyzovat proces mentoringu z pohledu jeho aktérů. Použitá výzkumná metodologie je podrobně a transparentně popsána včetně možných úskalí plynoucích ze skladby výběru výzkumného vzorku. Jako centrální kategorie byl stanoven mentorský vztah, který byl ze strany studentů i mentorů vnímán jako nejdůležitější článek mentoringu. Tuto skutečnost autorky zdůvodňují absencí systémové podpory, na základě čehož se nachází těžiště mentoringu právě v rovině mezilidských vztahů. Oceňují zdařilou vizualizaci výzkumných dat, zejména výzkumně ukotvený model znázorňující klíčové procesy a činitele mentoringu (obr. 23, s. 114). Cílem druhé části výzkumu bylo zjistit, zda a do jaké míry je spolupráce studentů učitelství s mentory efektivní a zda mentoři svou podporou naplňují potřeby studentů v adaptační fázi jejich profesního rozvoje. Vzhledem k absenci systémové podpory začínajících učitelů došlo k vytvoření (simulaci) ideálních podmínek již v přípravném učitelském vzdělávání. Ty představovala roční souvislá pedagogická praxe na Univerzitě Pardubice, která byla nazvaná „klinický rok“ (výzkum byl proveden v průběhu let 2003–2008, detailně je popsán v ně-

kolika předchozích publikacích M. Píšové). Data byla sbírána prostřednictvím dotazníků. Z výzkumu vyplynulo, že kromě nedostatků v intervencích mentorů je třeba věnovat pozornost také často artikulované absenci dlouhodobé podpory procesů profesní socializace studentů či začínajících učitelů. V třetí část výzkumu byla realizována studie týkající se využití mentoringu v dalším vzdělávání učitelů. Cílem bylo zmapovat zkušenosti s externí kolegiální podporou (mentoringem) v programu „Začít spolu“. Učitelé byli v průběhu trvání projektu cyklicky vzděláváni a následně individuálně podporováni tak, aby mohli nové poznatky implementovat do praxe. Na základě vyhodnocení skupinových rozhovorů s mentory i zúčastněnými učiteli vyplynulo, že mentoring může představovat jednu z efektivních forem dalšího vzdělávání učitelů u nás, a zároveň byly identifikovány skutečnosti, které by bylo možné v souvislosti s mentoringem zlepšit.

V závěru publikace upozorňují autorky na současný – řekněme doposud systémově nepropracovaný a možná i neutěšený – stav mentoringu v České republice. Následně jsou předloženy náměty, jak je možné vytvořený teoretický rámec mentoringu dále rozpracovávat, a současně jsou pojmenovány i další oblasti bádání, které autorky považují za nosné.

Závěrem si dovoluji uvést několik kritických poznámek. Celou publikací se jako červená nit prolíná poselství, že úspěšnost mentoringu stojí a padá

s přítomností, resp. absencí státem vytvořených podmínek pro jeho implementaci. Přesto je třeba konstatovat, že mentoring v praxi probíhá, a dokonce se může rozvíjet i bez legislativního rámce, který by systematizoval jeho širší využití. Důkazem budiž autorkami představený teoretický model mentoringu, kde podmínky představují spíše okrajovou kategorii. Na druhou stranu je třeba položit si otázku, zda by publikaci a konec konců i rozvoji mentoringu neprospělo, kdyby v publikaci byly explicitně a jasně definovány kroky (například formou konkrétních opatření), na základě kterých by bylo možné na státní i školní úrovni nastavit podmínky, jež by výrazně napomohly vytěžít edukační potenciál mentoringu. Díky nízké absorpční schopnosti vzdělávací politiky vůči odbornosti se může stát, že v důsledku chybné interpretace některých skutečností mohou být v souvislosti s mentoringem činěna zjevně chybná rozhodnutí. V tomto ohledu inspirující by patrně mohlo být srovnání s jinými, nejen humanitními obory, které mají v ČR více propracované a legislativně ukotvené systémy profesního vzdělávání a profesního růstu (např. lékařské a nelékařské obory). Autorky i přes tuto drobnou výtku na mnoha místech publikace zasazují mentoring do širších souvislostí. Jejich fundovanost dokládá obsáhlý a interdisciplinární seznam použitých literatury, což jim zároveň otvírá prostor k realizaci mezioborových komparativních analýz.

Jak již upozorňuji výše, za nejzajímavější část publikace považuji kapitulu

třetí, kde autorky popisují různé modely mentoringu. K zamyšlení mne donutilo pojednání o jednotlivých fázích vztahu mezi učitelem a mentorem, o rolích mentorů a o strategiích mentoringu. Ukazuje to na náročnost role mentora, která je výrazně odlišná od běžné učitelské rutiny (neméně náročné). Je zajímavé, že po prostudování publikace začne čtenář některé problémy nahlížet ze zcela odlišné perspektivy a problematizovat skutečnosti, které se mu předtím jevily jako dávno ujasněné. Je to skutečně tak, že učitel-expert nemusí být nutně dobrým mentorem?

Autorkám nelze upřít mnohé zásluhy. Uvedly do kontextu vzdělávání učitelů v ČR koncept mentoringu a na podkladu několika výzkumných sond položily základ vznikající teoretické báze. To dokládá, že česká pedagogická věda má potenciál přinášet výzkumně podložené poznatky relevantní pro zlepšování pedagogické praxe. Zbývá ovšem vyřešit problém, jak zajistit, aby se česká pedagogická věda – teoreticky dostatečně fundovaná (recenzovaná publikace je toho důkazem) – posunula o krůček dál směrem od dílčích výzkumných sond k systémově zarámovanému a metodologicky propracovanému evaluačnímu výzkumu.

Recenzovaná publikace by rozhodně neměla chybět v knihovně žádného výzkumníka v pedagogice, neboť slouží jako studijní materiál a přináší také inspiraci pro další bádání.

Zdeňka Dobešová